

БІБЛІОГРАФІЯ. ПЕРШОДЖЕРЕЛА

УДК 37.018.32.017:331.54](09)(045)
DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305408

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ: ПОГЛЯД У МИНУЛЕ

Бондаренко Галина, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-5302-4589

E-mail: bondarenkohv@gmail.com

У статті представлено публікацію Лісковської Л. С., в якій описано приклад практичного розв'язання професійної підготовки вихованців дитячих будинків Сумської області початку другої половини ХХ ст. Авторкою охарактеризовано організаційну роботу вчителів-наставників навчальних майстерень. Описано практичну роботу вихованців та її значення для підготовки до самостійного життя. Дано оцінку виробничим екскурсіям, як складової системи трудового виховання і навчання.

Ключові слова: вихованці, вихователі, дисципліна, навички, навчальні майстерні.

ON THE ISSUE OF PROFESSIONAL TRAINING OF PUPILS FROM ORPHANAGES: A LOOK INTO THE PAST

Bondarenko Halyna, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID 0000-0002-5302-4589

E-mail: bondarenkohv@gmail.com

The article presents the publication by Liskovska L. S. This article describes an example of a practical solution to the professional training of children from orphanages in the Sumy region at the beginning of the second half of the 20th century. The author characterized the organizational work of teachers-mentors of educational workshops. The practical work of pupils and its importance for preparing for independent life are described. An assessment of industrial excursions as a component of the system of labor education and training is given.

Keywords: pupils, educators, discipline, skills, educational workshops.

ВСТУПНА СТАТТЯ

Питання турботи про дітей-сиріт – вихованців дитячих будинків – завжди було одним із ключових в нашій державі. В умовах повномасштабної війни в Україні дана проблема набула ще більшої актуальності.

Освітньо-виховна робота в інтернатному закладі виступає головною умовою, за якої відбувається формування особистості. Одним із завдань цієї діяльності – є завдання щодо підготовки молодого покоління до життя. Активізація розробки теоретичних і

практичних аспектів проблеми професійного самовизначення старшокласників сприяє успішному вирішенню даного питання.

До визначення сутності професійної підготовки підростаючого покоління неодноразово зверталися науковці. Зокрема, дослідження, які розкривають теоретико-методичні підходи підготовки особистості до професійної діяльності на основі її здібностей, у своїй праці представляє Піддячий М. І. [3].

Мельник О. В. у статті «Активізація професійного самовизначення старшокласників у процесі профільної підготовки» обґрунтовує зміст та педагогічні засоби активізації професійного самовизначення старшокласників у процесі профільної підготовки [2].

Визначення психолого-педагогічних аспектів формування в підлітків спрямованості на майбутній професійний успіх у наукових розвідках розглядає Ткачук І. І. [4].

Питання професійної підготовки випускників дитячих будинків завжди багатогранне та потребує уваги. Таким чином, у ході вивчення питання професійної підготовки дітей-вихованців інтернатних закладів важливим, на наш погляд, є вивчення історичного досвіду.

Нижче подаємо статтю Лісковської Л. С. «Навчально-виробничі майстерні», за тогочасним правописом із збереженням усіх лексичних, фразеологічних і характерних морфологічних особливостей [1]. Віднайдена публікація, на нашу думку, приверне увагу дослідників з історії педагогіки, соціальної роботи та усіх тих, кого хвилюють проблеми освіти, виховання, професійної підготовки дітей, зокрема і дітей-вихованців дитячих будинків.

Галина Бондаренко

НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧІ МАЙСТЕРНІ

Мета навчально-виробничих майстерень у дитячому будинку – дати вихованцям старшого віку загальнотехнічну підготовку і озброїти їх практичними навичками.

Праця в майстернях є істотною частиною політехнічного навчання. Вона ознайомлює вихованців з основами промислового і сільськогосподарського виробництва, навчає поводитися з інструментами і найпростішими машинами, допомагає засвоєнню загальної культури праці і готує їх до практичної діяльності у сфері матеріального виробництва.

Відомо, що праця дітей у майстернях стає продуктивною тільки тоді, коли вона виходить за межі вузького виконання учбових завдань і створює матеріальні цінності. Сполучення навчання вихованців з працею у майстернях по виробництву матеріальних цінностей – складне, але цілком здійсненне навчання. У практиці наших дитячих будинків уже є такі приклади. Я маю на увазі майстерню Охтирського спецдитбудинку. Тут, поряд з навчанням, вихованці виготовляють наочні посібники та інструменти.

Заслуговує на увагу і добру оцінку робота механізованої майстерні Роменського дитячого будинку № 1, яка гостинно розчинила свої двері перед багатьма школярами міста.

Довгі роки столярна майстерня цього дитбудинку тулилась у тісному, напівпідвальному приміщенні. У квітні минулого року було закінчено спорудження чудового капітального великого світлого будинку. Лише трохи більше року минуло з часу організації справжньої майстерні, а вже багато вихованців навчилися столярної справи.

Десятикласник Анатолій Мірошник порівняно за короткий час виготовив 22 фуганки, 10 рубанків, 19 лучкових пилок, 10 шерхебелів.

Добрі столяри будуть з десятикласників Миколи Гостєва, Володимира Єгорченка, дев'ятикласників Миколи Єгорченка, Дрімлюги Володимира та інших.

Микола Янковський – учень 5 класу. Перший рубанок у нього вийшов дуже невдалий, але це не засмутило Колю. «Другий краще зроблю», впевнено і рішуче сказав він, і тут же знов взявся до роботи.

Як приємно було спостерігати за хлопчиком, який горів бажанням подолати невдачу. Здавалось, він всю душу хоче вкласти у виготовлення інструмента.

Таких наполегливих і цілеспрямованих майбутніх чудових працівників у майстерні 46 чоловік. Це учні 5 – 10 класів. Вони цілком забезпечують себе інструментами, виготовленими своїми руками.

Майстерня добре обладнана. Тут є циркулярна пила, свердлувальний, наждачний, фугувальний, токарний по дереву верстати. Учні старших класів зробили 6 верстатів.

Вихованці виготовляють інструменти не тільки для себе, а й для шкіл району. Зокрема для них зроблено 74 фуганки, 90 рубанків, 34 косинці, 90 шерхебелів, 79 пилок, 38 рейсмусів – всього на 8287 крб.

Надходять замовлення на інструменти для майстерень і з сусідніх – Глинського і Талалаївського – районів. Хлопчики дуже старанно їх виконують, працюють на всіх верстатах без допомоги інструктора, виточують вази, шахи, шашки, геометричні тіла, ніжки для стільців, столів, етажерок та інші речі.

У робочій кімнаті за столом двоє хлопчиків схилились над шаховою дошкою. Шахи були нові, ще навіть не пофарбовані. Кілька днів тому їх зробив учень 9 класу Володимир Дрімлюга.

Так, працюючи з вогником, вихованці дитячого будинку збагачують себе практичними навичками. Вони добре знають техніку безпеки, успішно оволодівають столярною справою, складними верстатами і механізмами.

У цьому дитячому будинку працює також і швейна майстерня. Під керівництвом Варвари Олександрівни Домащенко 32 дівчинки старших класів учаться шити і шиють легку одягу для вихованців дитячого будинку, а також, як і хлопчики, виконують замовлення.

На початку кожної чверті, як і передбачено програмою, тов. Домащенко проводить вступні організаційні заняття. Вона знайомить своїх учениць з розкладом, з планом роботи, правилами поведінки, розподіляє серед них обов'язки. На початку навчального року Варвара Олександрівна розповіла дівчатам про значення швейної промисловості у народному господарстві нашої країни і про розвиток її за роки п'ятирічок. З ученицями першого року навчання відбулася бесіда на тему «Одяг та її значення в житті людей».

Кожну тему інструктор починає з бесіди про її значення. Потім знайомить вихованців з прийомами тієї чи іншої роботи, з інструментами, виробами, моделями, колекціями, зразками. При поясненні враховується вік дітей. Не переобтяжуючи дівчат теоретичними заняттями, тов. Домащенко знайомить їх з походженням і обробкою волокна. Вихованки знають як і з чого виготовлені нитки, які вони бувають для плетіння, їх вимір відповідно до товщини гачка, з якого матеріалу зроблений гачок. Відомості з матеріалознавства інструктор дає з практичною роботою і в такому обсязі, в якому вимагає хід виконуваної роботи.

Кожну нову тему тов. Домащенко починає з повторення вивченого матеріалу. Після плетіння гачком у першому році навчання вихованки переходять до крою і шиття найпростіших виробів по прямих зрізах тканини. При ознайомленні з її видами педагог розповідає вихованкам про технологію текстильного виробництва, про сучасну передову техніку обробки тканини, про машину та енергетику. Варвара Олександрівна опрацювала з дітьми тему: «Роль швейної машини у швейному виробництві та коротка історія її». Свою бесіду вона почала з конструкції першої швейної машини, яка була винайдена

близько 200 років тому, і дійшла до сучасних універсальних швейних машин, що приводяться в рух електроенергією. Дівчата з задоволенням слухали бесіду.

При вивченні внутрішньої будови швейної машини значно допоміг «Додаток до швейної машини», де в крупному масштабі показані окремі механізми її.

Тов. Домащенко навчила дівчат усувати прості неполадки в швейній машині.

Через нестачу часу робота по рукоділлю перенесена на гурткові заняття.

Вивчення крою і шиття організується таким чином. Тов. Домащенко демонструє зняття мірки на дану річ. Потім за цією міркою рисує креслення викройки на дошці, а дівчата – у своїх зошитах. За завданням інструктора вихованки виготовляють викройку речі, що вивчається, і шують її з паперу, закріплюючи в пам'яті правила розкрою, припуски на шви, розташування викройки. Інструктор наголошує на ролі поздовжньої і поперечної нитки, припуску на шви і правилах зшивання, видах швів. Тут же вона дає поняття про вплив води, повітря і сонячного проміння на тканини.

Варвара Олександрівна широко використовує не лише креслення, а й рисунок. Це допомагає вихованкам швидше усвідомити конструкцію одягу. Дівчата добре прасують і за стандартом складають речі. Вони вміють малювати викройки шестиклинної, восьмиклинної, кльошової спідниці. Користуючись стандартною викройкою блузи, вихованки навчилися кроїти модельні блузки і сукні різних фасонів. Завдяки правильному керівництву інструктора протягом навчального року дівчата пошили близько 1000 штук речей. Серед них білизна постільна і натільна як для дівчат, так і для хлопців; сукні бавовняні, шерстяні (шкільна форма), вельветові курточки, блузи.

Старші вихованки вміють добре кроїти, шити, вишивати, плести. Молоді швеї взяли шефство над дітьми Роменського дошкільного дитячого будинку № 3; пошили 118 простирадл, виготовили багато різних саморобних іграшок, змайстрували ляльки для малят.

Було виконане також замовлення піонерського міжколгоспного табору: пошито 127 простирадл, 110 наволочок, 48 матрацних чохла. Часто можна спостерігати, як вихованки старанно шують сукні своїм шкільним подружкам.

Організація роботи у майстернях Роменського дитячого будинку є хорошим зразком трудової підготовки вихованців.

Заслужують на увагу також майстерні Лебединського спецдитбудинку. На їх базі Сумський обласний інститут удосконалення вчителів проводив обласні семінари-практикуми інструкторів праці.

Столярна майстерня має 16 робочих місць, достатню кількість інструменту, обладнання, 5 верстатів по обробці дерева і 5 – по обробці металу. Діти досконало обізнані з ними, знають техніку безпеки.

У швейній майстерній 20 робочих місць і 6 швейних машин. У ході навчання інструктори по праці тт. Пустогвар і Діденко особливу увагу звертають на глибоке ознайомлення з матеріалами, використовуваними у процесі роботи. Вони пояснюють вихованцям з чого складається той чи інший матеріал, які відбуваються хімічні процеси під час його виготовлення, для чого він використовується; вказують на його позитивні і негативні властивості, показують, як працювати над ним.

Для кращого ознайомлення з властивостями матеріалів організуються виставки матеріалів з їх описом.

В результаті цього Лебединський спецдитбудинок нагромадив багато цінних наочних посібників. Серед них є зразки різних порід дерев, тканин, багато речей, виготовлених дітьми під час лабораторних робіт. Усе це зберігається під склом на спеціальних стендах. Наочні посібники допомогли дітям добре засвоїти програмний матеріал. У процесі роботи вихованці вивчають обладнання майстерень, верстати та

інструменти. Адже діти повинні не тільки вміти користуватися ними, а й знати їх будову, принципи роботи, вміти технічно правильно доглядати за ними.

З цією метою інструктори проводять бесіди й екскурсії на виробництва, організують зустрічі з Героями Соціалістичної Праці, виготовляють моделі окремих верстатів, найпростіших механізмів, їх складових частин.

До навчальних майстерень запрошуються спеціалісти, які докладно знайомлять дітей з машинами, верстатами, інструментами.

До речі, кілька слів про виробничі екскурсії. Вони мають велике значення в системі трудового виховання і навчання. Виробничі екскурсії показують, що багато складних питань навчальної програми засвоюється значно легше, коли вихованці спостерігають відповідні явища не тільки в класі і лабораторії, а й в реальній виробничій обстановці.

На фабриках і заводах, у колгоспах і радгоспах вихованці ознайомились з роботою новаторів виробництва, майстрів високих урожаїв, побачили напружену працю виробничих колективів, соціалістичне ставлення до праці. Все це виховує любов і повагу до звання робітника заводу, трудівника колгоспних полів.

Екскурсії є важливою складовою частиною трудового виховання, яке здійснюється у виробничих майстернях. Кількість таких майстерень у нашій області збільшилась. Хороші майстерні мають Роменський дитячий будинок № 2, Путивльський, Миропільський, Правдинський та інші дитбудинки.

Всього в дитбудинках створено 46 майстерень, з них – 23 столярних, в яких навчається 740 чоловік, 2 слюсарних, що охоплюють 65 чоловік, 21 швейна, в яких навчається 880 чоловік.

Майстерні допомогли розв'язати багато питань трудової підготовки вихованців дитячого будинку, збагатити їх цілим рядом цінних практичних навичок і цим самим підготувати до самостійного життя.

Отже, успішне здійснення політехнічного навчання в школах у великій мірі залежить від набуття практичних навичок до праці. А це вимагає відповідної матеріальної бази в дитячих будинках. Слід також наполегливо добиватися безплатної передачі дитячим будинкам обладнання, яке не використовується у виробництві, але придатне для трудового навчання.

Настав час подбати про певну спеціалізацію старших вихованців. Зараз у дитячих будинках Сумської області їх дуже багато. Це учні 8 – 10 класів, дівчата і юнаки з яких ми можемо готувати столярів, слюсарів, швей – кваліфікованих робітників-розрядників.

Майстерні Роменського, Охтирського, Путивльського, Лебединського спецдитбудинків цілком спроможні розв'язати це завдання.

Відкритим залишається й питання про кадри для майстерень.

Незважаючи на численні курси, семінари-практикуми, які проводяться інститутом удосконалення вчителів, кваліфікація багатьох інструкторів залишається низькою, бо вони не мають відповідної освіти.

Підвищити кваліфікацію таких товаришів може лише тривале навчання в спеціальному навчальному закладі. Підготовка інструкторів є одним з актуальних питань трудового виховання і навчання в дитячих будинках. Треба мати не тільки майстрів, а й учителів, які тримали б тісний зв'язок з школою, викладачами фізики, математики, біології, креслення, малювання, щоб вони знаходили з ними спільну мову і сміливо розв'язували питання теорії й практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лісковська Л. С. Навчально-виробничі майстерні. Трудове виховання і навчання у дитячих будинках Сумської області (З досвіду роботи). Київ : Радянська школа, 1958. С. 3–11.
2. Мельник О. В. Активізація професійного самовизначення старшокласників у процесі профільної підготовки. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2007. Вип.8, С. 154–160.
3. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання : монографія :Київ : Педагогічна думка, 2008. 288 с., іл.
4. Ткачук І. І. Формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх у сучасній теорії та практиці шкільної профорієнтації. Професійна орієнтація: теорія і практика: наук.-метод. посібник. / за заг. ред. О. В. Мельника. Київ, 2009. С.59–69.

REFERENCES

1. Liskovska L. S. Navchalno-vyrobnychi maisterni. Trudove vykhovannia i navchannia u dytiachykh budynkakh Sumskoi oblasti (Z dosvidu roboty). Kyiv : Radianska shkola, 1958. S. 3–11..
2. Melnyk O. V. Aktyvizatsiia profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv u protsesi profilnoi pidhotovky. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika. 2007. Vyp.8, S. 154–160.
3. Piddiachyi M. I. Pidhotovka starshoklasnykiv do profesiinoi diialnosti v umovakh profilnoho navchannia : monohrafiia :Kyiv : Pedahohichna dumka, 2008. 288 s., il.
4. Tkachuk I. I. Formuvannia u starshoklasnykiv spriamovanosti na maibutnii profesiinyi uspih u suchasni teorii ta praktytsi shkilnoi proforiientatsii. Profesiina orientatsiia: teoriia i praktyka: nauk.-metod. posibnyk. / za zah. red. O. V. Melnyka. Kyiv, 2009. S.59–69.